

Příprava studentů na ústní projev zkoušky podle STANAG 6001 z ruského jazyka

Galyna Karnatova

Úvod

V článku se zabýváme problematikou přípravy studentů Univerzity obrany a účastníků jazykových kurzů rezortní výuky na ústní část jazykové zkoušky podle STANAG 6001 (Standardization Agreement) v ruském jazyce. Kód SLP označuje standardizovaný jazykový profil (Standardized Language Profile) pro způsobilost v jednotlivých jazykových dovednostech. Vycházíme ze specifiky učebního materiálu, který byl na CJV UO vytvořen pro přípravu posluchačů jazykových kurzů MO a vojenských studentů Fakulty vojenského leadershipu a Fakulty vojenských technologií Univerzity obrany. Výsledek pojetí tématu odráží pohled vyučujícího ruského jazyka.

Poznamenejme, že výuka ruského jazyka v Centru jazykového vzdělávání, směřuje k dosažení jazykové úrovně SLP 1111 a úrovně SLP 2222, které se nejvíce blíží úrovni A2 a B2 podle SERR.

1 Struktura ústního projevu

Ústní projev u úrovně SLP 1111 a SLP 2222 se skládá ze tří částí:

- **Introduction (úvod)**

Představení vlastní osoby a sdělení základních osobních údajů. Jedná se o monologický projev. Jeho součástí je i prokázání schopnosti odpovědět na doplňující otázky zkoušejícího.

- **Role-play (modelová situace)**

Sehrání situační role podle zadaného scénáře.

- **Information gathering task (IGT)**

Zkoušený prokazuje schopnost získat informace formou kladení otázek. Následuje prokázání schopnosti předat získané informace třetí osobě. Uvedený model ústní části zkoušky je založen na principech jazykové činnosti, která má základní řečové dovednosti: recepce (porozumění položeným otázkám), produkce (vytváření vlastních textů) a interakce (rozhovor).

2 Požadavky na ústní projev

Při výběru obsahu pro výukový materiál vycházíme z požadavků na vzdělávání v cizích jazycích formulované v tzv. deskriptorech, ve kterých jsou popsány různé úrovně ovládnutí cizího jazyka.

Podle deskriptorů kandidát na úrovni SLP 1111 je schopen:

- použít základní zdvořilostní fráze
- podat informaci, požádat o informaci, podat výčet
- vyjádřit souhlas, spokojenost a nespokojenost
- vyjádřit základní potřeby (požádat o zboží, služby a pomoc, domluvit si schůzku, objednat si jídlo, zajistit ubytování a dopravu, koupit zboží apod.)
- požádat o zopakování a vysvětlení.

Požadavky na slovní zásobu a tematické okruhy v cílovém jazyce na úrovni SLP 1111:

- základní zdvořilostní fráze
- základní osobní údaje – domov, rodina, přátelé
- základní údaje o zaměstnání – pracovní náplň, pracoviště
- bydlení – dům, byt
- volný čas – sport, zájmy a záliby
- jídlo, restaurace – objednávky, zvyklosti
- cestování – dovolená, prázdniny, dopravní prostředky
- služby – získávání informací, vyřizování telefonátů; ubytování, nákupy, restaurace
- počasí, denní čas, roční období
- společnost – pozvánky, rezervace, omluvy
- zdraví – návštěva lékaře, nemocnic, lékárny.

Kandidát na úrovni SLP 2222 je schopen:

- popsat osoby, místa a věci
- vyprávět v minulém, přítomném a budoucím čase
- uvádět fakta
- vyjádřit pocity
- podat vysvětlení, instrukce a pokyny
- vyjádřit názor
- podat stížnost, vyjádřit vděk

- poradit, navrhnout, doporučit
- uspořádat věty do ucelené pasáže v délce odstavce.

Požadavky na slovní zásobu a tematické okruhy v cílovém jazyce na úrovni SLP 2222:

- osobní údaje, rodina – prezentace základních osobních údajů (včetně dosaženého vzdělání), jazykových znalostí, informací o rodinných příslušnících apod.
- zaměstnání, pracoviště – pracovní zařazení, specializace, povinnosti, kariéra, kolegové, školení, tréninkové programy apod.
- bydlení – popis domu, bytu, pokoje; vyjádření spokojenosti, představ, přání ve vztahu k bydlení, zajištění ubytování a služby s tím spojené
- doprava a cestování – dopravní prostředky, vyřizování oficiálních záležitostí, vyžádání pomoci, získání základních informací o dopravním spojení a službách při cestování, turistika apod.
- nákupy – oděvy, dárky; vyjádření přání, reklamace; vyřizování záležitostí v bance, směnárně, placení apod.
- volný čas, zábava – koníčky, dovolená, zvyky, tradice, preference
- životní prostředí – počasí, život ve městě a na venkově, orientace ve městě
- zdraví a nemoci – návštěva u lékaře, lékárna apod.
- jídlo, restaurace – objednávky
- společnost – policie, žádost o práci, úřední nařízení, úřady a jejich zaměstnanci
- média – noviny, časopisy, televize, rozhlas
- základní vojenská terminologie s přihlédnutím k vojenské odbornosti kandidáta – základy vojenské zdvořilosti, hodnosti a funkce, organizace a struktura armády, názvy druhů vojsk, výzbroj a výstroj.

3 Metodický postup při výuce mluvení

V současné době existuje celá řada vyučovacích metod. Při přípravě studentů na ústní projev bychom se měli snažit o dodržování komunikativního charakteru výuky se zřetelem na věkposluchačů jazykových kurzů MO a studentů UO, pro které je charakteristická zvýšená komunikativnost, schopnost vyjádřit své vlastní postoje a názory, uvažovat, dovednost se soustředit, aktivní hledání způsobů ukládání informací, reprodukce textů je uskutečňována ne memorováním a přeměnou výchozího textu. Znamená to, především, dodržování zásady uvědomělosti při seznámování studentů s novými jazykovými jevy, tj. uplatnění kognitivního principu, který spočívá v tom, že student musí novému jevu rozumět, pochopit jeho funkci a teprve pak si jej může v řečové praxi osvojit.

Komunikativní metoda klade velký důraz na praktickou využitelnost znalosti a dovedností v autentické komunikaci. V případě vysoce flexivní ruštiny student se neobejde bez znalosti gramatických pravidel. Neznalost gramatického minima znemožní studentovi produkci a apercepci. Cílem jazykové přípravy na zkoušku je uplatnění gramatického minima pro určitou jazykovou úroveň v komunikačních situacích, ve kterých se student na úrovni SLP 1111 a SLP 2222 ocitne a v nichž potřebuje dosáhnout určitého komunikačního cíle.

V počáteční fázi výuky převládá induktivní postup. To je cesta od postupného, systematického osvojování řečových projevů různých úrovní a jejich následné kombinace, spojování. Základem tohoto přístupu je představa, že postupně a po částech probíhá osvojování systému jazyka. Ovládnutí komponentů monologické a dialogické řeči ve výsledku vede ke schopnosti samostatně se podílet na verbální komunikaci, vytvářet souvislé vyjadřování.

Úroveň SLP 1111 a SLP 2222 podle normy NATO 6001 je cílovou úrovní studenta. Cesty a počty hodin studia nutné pro dosažení těchto úrovní mohou být různé.

4 Výuka výslovnosti

Výslovnost je klíčovou dovedností, na kterou by se měl zaměřit vyučující při výuce jazyka hned od počátku. Učebnice obsahuje úvodní kurz výslovnosti (student se hned na počátku souborně seznámí se základními výslovnostními pravidly). Nácvik výslovnosti je součástí každé lekce. Výslovnost také nacvičujeme prostřednictvím aktivit, které primárně na výslovnost zaměřeny nejsou (osvojení slovní zásoby, výuka gramatiky, procvičování gramatických jevů apod.). Doporučené aktivity při výuce výslovnosti: napodobování a opakování výslovnosti, úder rukou na přízvuknou slabiku, samostatné výslovnostní cvičení, hlasité čtení se zaměřením na výslovnost, učení se jednoduchým dialogům a frázím nazpaměť. Při nácviku výslovnosti je nezbytné studenta opravovat.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku výslovnosti slovního přízvuku:

Studenti nejprve poslouchají výslovnost přízvukných slabik v ruštině a poté opakují.

mÁ: тот, вот, наш, их, мяч, час, блин, кот, шут, сад, дым, тыл

mÁ - ma: máma, мода, школа, лето, осень, рыба, цифра

ma - mÁ: семья, жена, словарь, музей, вода, студент

mÁ - ma - ma: яблоко, комната, выставка, добро, очередь, пятница

ma - mÁ - ma: учитель, профессор, дорога, программа, работа

ma - ma - mÁ: молоко, магазин, человек, хорошо, разговор

Ruština je mnohem melodičtější a zpěvnější než čeština. Intonace věty neslouží jen k tomu, abychom v běžném hovoru dokázali rozlišit, zda se jedná o větu oznamovací, tázací nebo rozkazovací. V ruštině se pomocí intonace rozlišují různé druhy otázek. Správná intonace poukazuje na nezakončenou myšlenku, pomocí intonace a melodie se vyjadřují emoce. Studenti nejprve poslouchají výslovnost přízvukných

slabik v ruštině a poté opakují nebo odpovídají na otázky. V ruské tázací větě je kladen důraz na tázací nebo nejdůležitější slovo (na co se ptáme).

Příklad procvičování intonace otázek bez tázacího slova:

Studenti nejprve poslouchají a poté opakují.

– У неё есть **сестра**? → Да, сестра. / Нет, брат.

– У неё **есть** сестра? → Да, есть. / Нет.

– У **неё** есть сестра? → Да, у неё. / Нет, у него.

– У тебя **старший** брат? → Нет, младший.

– У **них** есть собака? → Да, у них. / Нет, у неё.

– У них **есть** собака? → Да, есть. / Нет.

– У них есть **собака**? → Да, собака. / Нет, кошка.

5 Gramatická a lexikální rovina

Ruština je jazyk s bohatě rozvinutou flexí (skloňování a časování). V rovině apercepce student má být schopen rozumět komunikační situaci a v rovině produkce si má osvojit gramatické a syntaktické struktury odpovídající konkrétní jazykové úrovni. Na počáteční etapě výuky ruského jazyka můžeme pozorovat rychlé pokroky ve studiu jak v oblasti lexikální, tak syntaktické (stavba ruské věty je téměř shodná se stavbou české věty) a to díky pozitivnímu transferu. V oblasti morfologie se výrazně projevuje negativní transfer. Nejvýrazněji se interference projevuje při tvorbě samostatných projevů. Student se musí oprostit od mateřského jazyka, který zde výrazně působí negativním vlivem. To je úkol nesnadný, obzvláště u nepřipravených projevů. Ústní komunikace předpokládá automatizované používání jazykových prostředků. Pokud tomu tak není, projev vzniká pomalu a při jeho tvorbě se uplatňuje vnitřní překládání. Výsledkem tohoto procesu nezřídka bývá „česká ruština“. Vytváření jazykových automatismů je dlouhodobý proces. Jedná se o ustanovování správného používání jazykových prostředků.

Každá lekce obsahuje slovní zásobu s českým ekvivalentem a její rozsah vychází z požadavků na slovní zásobu a tematické okruhy v cílovém jazyce na úrovni SLP 1111 a SLP 2222 podle normy NATO 6001. Osvojování nové slovní zásoby začíná prezentací nového jevu. Poté následují cvičení na upevňování a opakování nově použitého lexikálního materiálu.

6 Jazykové funkce

Díky vhodnému využití jazykových prostředků za účelem dosažení konkrétních řečových cílů v rámci určité komunikační situace je student schopen rozpoznat záměr slovního vystoupení partnera a současně formulovat vlastní projev, aby dosáhl svého zamýšleného komunikačního cíle. Na úrovni SLP 1111 student dokáže vést jednoduchý rozhovor tváří v tvář, je schopen požádat o pomoc, služby, vyjádřit souhlas, objednat si jídlo, zajistit ubytování a dopravu. Na úrovni SLP

2222 dokáže se dorozumět v běžných společenských a pracovních záležitostech, dokáže vyložit fakta, umí srovnávat, je schopen dávat věci do protikladů, umí jasně formulovat instrukce a pokyny, umí klást otázky a je schopen na takové otázky odpovídat, je schopen vést rozhovor s rodilým mluvčím, který není zvyklý jednat s cizinci a to za předpokladu, že se rodilý mluvčí přizpůsobí dané jazykové úrovni.

Jednotlivé varianty pro realizaci jazykové funkce nacvičujeme v rámci konkrétní komunikační situace. Zaměřujeme se vždy na jednu určitou komunikační situaci.

Jeden z možných postupů výuky jazykových funkcí:

studentovi prezentujeme konkrétní komunikační situaci, která bude vyžadovat využití odpovídajících jazykových funkcí,

cvičení zaměřená na automatizaci jazykových struktur i na automatizaci mluvené realizace jazykových funkcí, nácvik v rámci mluvení, reprodukce mikrodialogů, v dialogích doplňování replik do prázdných mezer.

Příklad konkrétní aktivity nácviku jazykových funkcí:

Cvičení zaměřená na automatizaci jazykových struktur (blahopřání):

1. Поздравить (кого?) (мáма, пáпа, друг, подру́га, сосед, соседка, колле́га, де́вушка, па́рень, преподава́тель)
2. Поздравить (с чем?) (день рождéния, Рождество́, День А́нгела, крестíны, Но́вый год, сва́дьба, юбилéй, золотáя сва́дьба, защи́та дипло́ма, успе́шная сда́ча экза́менов, пе́рвая зарпláта, нача́ло взрósлой жи́зни, рождéние ребéнка)
3. Пожелáть (чего?) (крёпкое здорóвье, любóвь, успе́хи в учёбе, хорóшее настроéние, дóлгие го́ды жи́зни, счастлíвая се́мейная жизнь, ли́чное сча́стье, ра́дость, уда́ча, счастлíвая жизнь)

Poslech a reprodukce mikrodialogů:

М. – Дорогíе Серге́й и Ка́тя!

И. – Поздравляем вас с Днём сва́дьбы!

А. – Желáем вам любóви и сча́стья, дóбрá и благополу́чия, дóлгих лет се́мейной жи́зни! Совет вам да любóвь!

1. *Вы пришлí на сва́дьбу друзéй. Поздравьте молодых и пожелáйте им всего сáмого хорóшего (сча́стья, любóви, взаимопонимáния, ра́дости...).*
2. *У ва́ших родíтелей сере́бряная сва́дьба. Поздравьте их и пожелáйте им всего наилучшего (крёпкого здорóвья, дóлгих лет жи́зни...).*

7 Mluvení

Metodický postup při nácviku mluvení prochází několika etapami:

- První etapa – průpravná cvičení.

Nejprve je třeba vzít v úvahu, že ústnímu vyjádření v cizím jazyce předchází dva úkoly – formulace myšlenek (obsahová stránka sdělení) a ovládnutí jazykových prostředků (formální stránka sdělení). Rozvoj plynulého ústního projevu se tedy nejdříve procvičuje formou řízeného rozhovoru (krátké, jednoduché větné celky). Teprve po zautomatizování větných konstrukcí postupuje student k produkci vlastních, souvislejších myšlenek. Průpravná cvičení zahrnují fonetický nácvik, procvičování gramatiky a osvojování slovní zásoby. Na této etapě používáme metodu drilu – jazyková průpravná cvičení orientovaná na přesnou produkci gramatických struktur. Používáme otázky otevřené, které umožní studentům volně odpovídat a také provokují k aktivitě, probouzejí zájem.

Příklad konkrétní aktivity nácviku formulace myšlenek:

Studenti vytváří věty podle vzoru.

Vzor: Давай пойдём на стадион. → Я бы с удовольствием, но сегодня я занят.

1. Давай проведём отпуск в горах.

2. Давай сегодня побегом в парке.

3. Давай посмотрим вечером спортивную передачу.

- Druhá etapa – nácvik monologu a dialogu.

Realizace ústního projevu zahrnuje vytvoření sdělení, předání a interakci nejméně dvou jedinců. Ústní projev může být realizován formou dialogu nebo monologu. Monolog umožňuje mluvčímu hovořit podle určitého plánu, zatímco v dialogu je obsah rozhovoru závislý na odpovědi posluchače. Při nácviku monologu si student osvojuje různé jazykové modely v různých situacích a učí se postupovat ve svém projevu podle logického plánu od známého k novému jádru sdělení. Výuku monologické řeči na začátečnické úrovni začíná jednoduchým popisem (pokoje, člověka, města).

Při výběru cvičení v počáteční fázi je třeba pamatovat, že:

- na začátku formujeme umění se vyjadřovat na úrovni jedné nebo dvou vět pomocí šablony nebo vizuální a sluchové podpory
- posléze na schopnost se podrobně vyjadřovat podle vzorového textu (8–10 vět)
- dále schopnost zformulovat své vlastní myšlenky, reprodukce vyslechnutého nebo přečteného textu, tvorby vzkazů, popisů, vyprávění příběhů, schopnost argumentovat a zdůvodňovat

Funkcí řečových cvičení je rozvíjení receptivních a produktivních řečových dovedností. Ve výuce monologu hlavními cvičeními jsou:

- plné odpovědi na otázky
- vyjadřování podle známého textu

- popis obrázků (hledání rozdílů mezi podobnými obrázky či fotografiemi)
- vyjadřování podle plánu
- vyjadřování podle několika textů
- vyjadřování názoru na dané téma (výhody a nevýhody)
- vymyšlené příběhy, dokončování příběhů
- reprodukce textu (3. osobě, převod textu do jiné časové roviny, změna situace nebo osob, dokončování příběhů).

Cvičení jazyková jsou zaměřená na osvojování, rozvíjení a prohlubování znalostí slovní zásoby, gramatiky a zvukové a grafické stránky jazyka.

Při výuce monologů jsou vhodná následující jazyková cvičení:

- imitační
- substituční
- transformační

Pojmem „transformační“ se zde označují i cvičení, v nichž studenti mění výrazy na morfologické rovině. Vzhledem k bohatému deklinačnímu systému ruského jazyka je v cvičeních věnována velká pozornost nácviku koncovek.

Při nácviku dialogu studenti nejdříve vyslechnou vzorový dialog, nejlépe formou nepřímého poslechu a na jeho základě vytvoří dialog vlastní. Následuje imitace dialogu hlasitým čtením. V předposlední fázi nácviku se dialog obměňuje pomocí jazykových prostředků. Důležitou metodickou úlohou je naučit studenty nejen reagovat, ale i schopnost dialogu iniciovat.

Dialogická cvičení, jejich základní formou je dialog (více či méně řízený) jsou:

- reprodukční – doslovné opakování
- mikrokonverzační – krátký dialog slouží k různým obměnám (druh cvičení substitučního: ze vzoru vychází různé obměny, například vynechání určitých slov a nahrazení některých slov jinými tak, aby student při doplňování vynechaných slov musel změnit osobu, čas, slovesný způsob apod.)
- v poslední fázi vedou studenti vlastní rozhovory ve dvojicích či skupinách.

Příklad konkrétní aktivity nácviku monologů:

Studenti dialog nejprve poslouchají, poté následuje čtení a převod dialogu do monologu.

- Ты случайно не знаешь, кто такой Сергѣй Пáвлович?
- Сергѣй? Конечно знаю. Мы вместе работаем. А сейчас мы изучаем русский язык в одной группе.
- Правда? А как он выглядит?
- Довольно симпатичный молодой человек. Среднего роста, у него спортивная фигура. Говорят, он неплохо играет на гитаре. Ну что ещё. Глаза у него голубые, волосы короткие, тёмные.

- *А что он за человек?*
- *Он серьёзный, умный, ответственный, когда надо, всегда поможет. У нас на работе его все любят. Он хороший специалист.*
- *А почему ты спрашиваешь?*
- *Да мы вместе на три недели едем в командировку.*

- Третí etapa – vyjadřování vlastních myšlenek.

Vyjádřit vlastní názor, své myšlenky v cizím jazyce je nejtěžší jazykovou dovedností. Porozumění promluvy v cizím jazyce je podmíněno srozumitelnou formulací myšlenek se správnou výslovností.

Příklad konkrétní aktivity nácviku vyjadřování vlastního názoru:

Studenti text nejprve poslouchají a poté následuje vyjadřování vlastního názoru.

Послушайте отрывок из сказки «Маленький принц». Как вы думаете, о чём нужно спрашивать, чтобы хорошо узнать человека? Почему?

«Взрослые очень любят цифры. Когда рассказываешь им, что у тебя появился новый друг, Они никогда не спросят о самом главном. Никогда они не скажут: «А какой у него голос? В какие игры он любит играть? Ловит ли он бабочек?» Они спрашивают: «Сколько ему лет? Сколько у него братьев? Сколько он весит? Сколько зарабатывает его отец?» И после этого воображают, что узнали человека».

Závěr

Závěrem lze konstatovat, že jazyková příprava posluchačů jazykových kurzů Ministerstva obrany a studentů Univerzity obrany, která směřuje ke složení zkoušky podle STANAG 6001 je procesem dlouhodobým a promyšleným. Při tvorbě výukového materiálu a následné přípravě studentů na zkoušku je potřeba vycházet z požadavků na jazykovou zkoušku a specifik osvojování si blízkce příbuzného jazyka. Výuka by měla být zaměřená na témata odpovídající úrovni SLP 1111 a SLP 2222 podle normy STANAG 6001, obsahovat systematický nácvik dovednosti mluvení i jazykových prostředků. Průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda uchazeč o zkoušku rozumí a umí jazykově reagovat, je důležitá při všech aktivitách i při těch, které nejsou na mluvení primárně zaměřeny. Rozhodující také je, jaké úsilí studenti vynaloží a kolik času budou jazyku sami věnovat.

Literatura

BALCAR, M. (1999). *Ruská gramatika v kostce*. Voznice: Leda. ISBN 80-85927-56-X.

CHODĚRA, R. (2006). *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1213-3.

KABYSZEWA, I., & KUSAL, K. (2011). *Ruština: školní kurz gramatiky*. Dubicko: INFOA. ISBN 978-80-7240-673-9.

VESELÝ, J. (1979). *Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*. Praha: SPN.

ZATOVKAŇUK, M., A KOL. (1979). *Mezijazyková a vnitrojazyková interference*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Autorka

Mgr. Galyna Karnatova, e-mail: galyna.karnatova@unob.cz, Centrum jazykového vzdělávání, Univerzita obrany

Autorka vyučuje ruský jazyk.